

Carl Schmitt

Autor: Jeroným Černý

Dne 7. dubna 2025 uplyne čtyřicet let od úmrtí **Carla Schmitta**, jednoho z nejvlivnějších a nejvýznamnějších politických a právních myslitelů 20. století. Schmittova analýza suverenity, politické teorie a vztahu mezi právem a mocí je dnes stále relevantní, zvláště když se podíváme na geopolitické rozdíly mezi Evropskou unií a politickými systémy, které vykazují větší rozhodovací akceschopnost – například trumfovským či putinovským césarismem. Jeho koncepce nepřítel, suverénního rozhodování a kritika liberalismu nabízejí cenné nástroje k pochopení současného úpadku evropské liberální moci, čehož jsou si vědomi např. čínští, japonské či ruští státovědci.

Carl Schmitt se narodil 11. července 1888 v Plettenbergu, městě v pruské části Německa, do katolické rodiny nižší střední třídy. Jeho rodiče byli zbožní katolíci a tento náboženský vliv hrál klíčovou roli v jeho rané výchově i v intelektuálním formování. Vyrůstal v prostředí, kde se katolická identita stavěla do opozice vůči protestantské dominanci v Prusku, což formovalo jeho skepticismus vůči liberalismu a parlamentarismu. Podle Reinera Schürmanna (*Heidegger on Being and Acting*, 1987) byla Schmittova nedůvěra k sekulárnímu liberálnímu univerzalizmu zakořeněna právě v tomto katolickém partikularismu, který není monistický.

Po studii práv na univerzitě ve Štrasburku, kde roku 1910 promoval, začal Schmitt pracovat jako právník a akademik. Během studia byl ovlivněn konzervativními právními mysliteli, jako byl **Rudolf Smend** a **Otto Koellreutter**, jejichž přístupy ke státu a právu se později odrazily v jeho myšlení. Rovněž byl silně ovlivněn filozofem Thomasem Hobbesem, jehož pojetí absolutní suverenity se odrazilo v Schmittově definici suveréna jako toho, kdo rozhoduje o výjimečném stavu (*Politische Theologie*, 1922). Jeho korespondence s **Leo Straussem**, publikovaná v knize *Carl Schmitt and Leo Strauss: The Hidden Dialogue* (1995), ukazuje, jak byl vnitřně rozpolcen mezi autoritářstvím a kritikou totalitarismu (všichni víme, že autoritář může být kritikem totalitarismu).

Schmitt byl dvakrát ženatý. Jeho první manželství s Pavlou Dorotičovou, chorvatskou aristokratkou, skončilo rozvodem kvůli podvodné manipulaci s jejími osobními údaji při uzavírání sňatku. Tento skandál poškodil jeho reputaci a vedl k jeho ostrakizaci v katolických kruzích. V roce 1926 se podruhé oženil s Duškou Todorovičovou, což bylo manželství, které mu poskytlo stabilnější společenské postavení a ze kterého vzešlo jedno dítě – dcera Anima Schmitt de Otero.

Schmitt ve své klíčové práci *Der Begriff des Politischen* (1927) formuloval slavné rozlišení mezi přítelem a nepřítelem jako základní politický koncept. Tvrdil, že politika je ve své podstatě konfliktní a že jakýkoli pokus liberalismu tuto konfliktnost odstranit vede pouze k oslabení suverénní moci. Pro Schmitta byl nepřítel vždy konkrétní a definoval hranice politického společenství. Naopak liberalismus podle něj neumožňuje skutečnou politiku, protože odmítá tuto základní distinkci a snaží se ji nahradit právními a ekonomickými mechanismy. V kontextu dnešní Evropy se Schmittovy myšlenky ukazují jako děsivě aktuální. Evropská unie je postavena na liberálně-demokratických principech, které preferují konsenzus, právní stát a tzv. ekonomickou spolupráci (legalizovanou korupci a oligarchii) nad přímým politickým rozhodováním. Tento přístup však vede k zásadní neakceschopnosti, zvláště když čelí geopolitickým problémům a změnám. Evropská reakce na ruské operace na Ukrajině, migraci či ekonomické turbulence ukazuje na neschopnost EU jednat rychle a efektivně.

V kontrastu k tomu stojí modely řízení reprezentované Donaldem Trumpem a Vladimírem Putinem. Trumpův populismus vykazuje znaky „césarismu“, který Schmitt popisoval jako silnou exekutivu schopnou rychlého rozhodování bez ohledu na procedurální limity. Putinův systém pak představuje extrémní verzi Schmittovy ideje suveréna, který rozhoduje ve stavu výjimečnosti (*Politische Theologie*, 1922). V obou případech vidíme schopnost jednat, zatímco v Evropě převládá váhavost a nekonečné diskuse (rozpačité zbrojení vůči nejasnému nepříteli).

Existuje řada současných politických filozofů, kteří analyzují Schmittovo myšlení ve vztahu k současné politice. Například Chantal Mouffe ve své práci *The Democratic Paradox* (2000) navazuje na Schmittovu teorii nepřítele a tvrdí, že liberální demokracie potřebuje „agonistickou“ politiku, která uzná existenci skutečných konfliktů, místo aby se je snažila eliminovat. William Scheuerman v *The End of Law* (1999) upozorňuje, že Schmittova kritika právního státu je relevantní i v dnešní době, kdy neoliberalní globalizace podrývá suverenitu států. Dalším klíčovým textem je práce Andrewa Arata *Schmitt and the Revival of the Sovereign Dictator* (2019), kde autor analyzuje, jak moderní autoritářské režimy čerpají inspiraci ze Schmittova konceptu výjimečného stavu a suveréna. Rovněž Jan-Werner Müller v knize *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought* (2003) ukazuje, jak Schmittova teorie ovlivnila moderní populistické a nacionalistické hnutí. K dalším významným analýzám Schmittova odkazu patří práce Tracy B. Stronga *Politics Without Vision: Thinking Without a Banister in the Twentieth Century* (2012), kde autor vysvětluje, proč se Schmittovy teorie vracejí v obdobích politické nestability, a také práce Gabriela Rockhilla *Counter-History of the Present* (2017), která Schmittovy myšlenky zasazuje do kontextu globální moci a současného neoliberalismu.

Evropa stojí před zásadní otázkou: pokud chce zůstat geopoliticky relevantní, musí se přizpůsobit realitě tvrdé mocenské politiky (reálpolitika). To neznamená, že by měla přijmout americký byznysový zednářský kalvinismus nebo mesianistickou východní ortodoxii a jiné modely, ale možná by měla posílit exekutivu, zjednodušit rozhodovací procesy a redefinovat svůj přístup k suverenitě (tedy jestli chceme Evropu politickou nebo ne, pakliže ano, tak na jakém hodnotovém základu?). Inspirace může přijít i z konceptu „post-liberální demokracie“,

jak ji popisuje Adrian Pabst ve své knize *Postliberal Politics* (2021), najdeme zde inspiraci sociální a výrobní kooperace (např. družstva v českých zemích), sociálního křesťanství a obecně cesty k sociální kohezi formami komunitarismu a participace.

Carl Schmitt byl myslitelem, který chápal politiku jako sféru rozhodování, konfliktu a suverenity. Jeho kritika liberalismu jako paralyzujícího systému je dnes aktuálnější než kdy dříve, zvláště ve světle rostoucího vlivu silných exekutivních režimů. Evropě hrozí, že zůstane uvězněna ve své vlastní právní a procedurální kleci, zatímco geopolitická realita se bude měnit bez jejího přičinění. Otázkou zůstává, zda je Evropa ochotna přijmout Schmittovu lekci a redefinovat svůj přístup k politice, nebo zda zůstane v pasti své vlastní liberální ideologie, která se ukázala jako fikce.

Poznámky:

Carl Schmitt, *Der Begriff des Politischen* (Berlin: Duncker & Humblot, 1927).

Carl Schmitt, *Politische Theologie* (Munich: Duncker & Humblot, 1922).

Carl Schmitt, *Der Nomos der Erde* (Cologne: Greven Verlag, 1950).

Chantal Mouffe, *The Democratic Paradox* (London: Verso, 2000).

Reiner Schürmann, *Heidegger on Being and Acting* (Bloomington: Indiana University Press, 1987).

William E. Scheuerman, *The End of Law* (Lanham: Rowman & Littlefield, 1999).

Andrew Arato, *Schmitt and the Revival of the Sovereign Dictator* (New York: Columbia University Press, 2019).

Jan-Werner Müller, *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought* (New Haven: Yale University Press, 2003).

Tracy B. Strong, *Politics Without Vision: Thinking Without a Banister in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 2012).

Gabriel Rockhill, *Counter-History of the Present* (Durham: Duke University Press, 2017).

Adrian Pabst, *Postliberal Politics* (Cambridge: Polity Press, 2021).